

Sygn. akt III CK 183/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 stycznia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Bronisław Czech

w sprawie z powództwa Banku G.(...) S.A. Oddziału w B.

przeciwko Bankowi S.(...) w A.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 6 stycznia 2005 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 15 października 2003 r.,

sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Pozwany Bank S.(...) jest następcą prawnym Banku S.(...) w W., który w 1990 r. udzielił J. W. kredytu ze środków uzyskanych z Banku Światowego, którymi dysponowała Fundacja „E.(...)” (zwana dalej Fundacją), mająca swój rachunek w Banku G.(...) w W. Umowę kredytu podpisał dyrektor banku kredytującego, a kwoty uzyskiwane od dłużnika w ramach spłaty kredytu miały być - i do roku 1993 były przelewane na

wspomniany rachunek Fundacji. Bank S.(...) w W. ze względu na zagrożenie upadłością został przejęty przez pozwany Bank S.(...) w A. według stanu z bilansu na koniec 1995 r.

Bank G.(...) na mocy porozumienia z Fundacją, dotyczącego zasad i warunków ustalania oraz uregulowania zaległych zobowiązań kredytowych wynikających z umów zawieranych przez Bank G.(...) i banki s.(...), zawartego dnia 4 czerwca 1996 r. z Fundacją zobowiązał się i przekazał Fundacji kwotę 117 100 zł tytułem spłaty kredytu pobranego przez J. W. Powołując się na przepisy art. 474 i art. 738 § 2 k.c. a także na art. 518 pkt 1 k.c. domagał się w pozwie się jej zwrotu od pozwanego jako następcy banku kredytującego.

Pozwany nie uznał roszczenia, podnosząc przede wszystkim zarzut nieważności umowy kredytu, ze względu na wadliwą - jednoosobową reprezentację banku kredytującego.

Sąd Okręgowy uwzględniając powództwo wskazał jako podstawę prawną przepis art. 518 § 2 k.c. – ze względu na wstąpienie w prawa wierzyciela, tj. Fundacji, przez bank powodowy, który „rozliczył sporny kredyt” i tak oznaczona podstawa została powtórzona w części sprawozdawczej wyroku Sądu Apelacyjnego. Pozwany w apelacji zarzucił jednak niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 518 § 1 pkt 1 k.c. i do tego przepisu odnoszą się rozważania prawne Sądu Apelacyjnego zawarte w uzasadnieniu wyroku; prowadzi to do wniosku, że w istocie stanowił on podstawę prawną rozstrzygnięcia.

Sąd Apelacyjny oddalając apelację stwierdził, że kredyt był udzielony ze środków Fundacji a poprzednik prawny pozwanego zobowiązał się wobec niej do administrowania tymi środkami, obejmującego również spłatę udzielonego kredytu. W związku z przyjęciem takiego zlecenia, potwierdzonego oświadczeniem składanym (zgodnie z ukształtowaną praktyką) Bankowi G.(...) zawierał umowę z kredytobiorcą w swoim imieniu lecz na rzecz Fundacji (art. 734 § 2 k.c.). Zarówno umowa między bankiem kredytującym a Fundacją oraz umowa zawierana przy wykonywaniu zlecenia, tj. umowa kredytu były sprzeczne z postanowieniami § 32 ust. 1 statutu, art. 54 ust. 1 prawa S.(...) oraz art. 63 i 64 Prawa bankowego (j.t. Dz. U. z 1992 r. Nr 72, poz. 359), jednak z faktu dwuletniego jej wykonywania Sąd wywiódł wniosek o skutecznym zawarciu umowy zlecenia przez fakty dorozumiane, gdyż dla jej ważności nie była wymagana forma szczególna. Ważność umowy kredytu nie determinuje zobowiązania banku kredytującego wynikającego z umowy zlecenia, również dlatego, że wypłacenie J.

W. przyznanych środków rodziło jego odpowiedzialność na podstawie przepisów o świadczeniach nienależnych (art. 410 § 2 k.c.).

Oceniając zarzuty apelacji o braku legitymacji czynnej powoda Sąd Apelacyjny powołał się na wytyczne do porozumienia z 4 czerwca 1996 r. zobowiązujące powoda do spłaty (na rzecz Fundacji) kredytów nieściągniętych przez banki kredytujące (§§ 15, 18 i 22 wytycznych) i uznał, że „spłacając kredyt J. W. powód zrealizował swoje zobowiązanie wobec Fundacji, tym samym wstąpił w prawa tejże Fundacji, jako wierzyciela”. Nadto stwierdził, że nie doszło do przejęcia długu przez powoda na podstawie art. 519 § 2 pkt 2 k.c., gdyż Fundacja nie wyraziła na to zgody.

Kasacja pozwanego od tego wyroku została oparta na obydwu podstawach . W ramach pierwszej podstawy kasacji pozwany powołał się na naruszenie art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 54 § 1 pr. spółdz. przez dopuszczenie zawarcia umowy przez dorozumiane oświadczenia woli; niewłaściwe zastosowanie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. a pominięcie właściwego dla rozpoznawanej sprawy art. 519 k.c.; naruszenie art. 6 k.c. przez ustalenie faktu wypłacenie kredytobiorcy nie udowodnionego wbrew obowiązкови ponoszenia przez powoda ciężaru takiego dowodu.

Naruszenia przepisów postępowania pozwany upatruje w niezastosowaniu art. 479¹² k.p.c. polegające na dołączeniu dopiero w trakcie procesu oświadczenia banku kredytującego o odpowiedzialności w stosunku do Fundacji z tytułu kredytu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przepis art. 479¹² § 1 k.p.c. zobowiązuje powoda do podania w pozwie wszystkich twierdzeń oraz dowodów na ich poparcie pod rygorem utraty prawa powoływania ich w toku postępowania. W rozpoznawanej sprawie powód spełnił pierwsze wymaganie, tj. zawarł dokładnie sformułowane twierdzenie, przytaczając nie tylko treść oświadczenia banku kredytującego zobowiązującego się do terminowego przekazywania do Centrali Banku G.(...) spłacanych rat kredytów i kwot odsetek należnych Funduszowi ale dołączając również wzór oświadczenia, rzeczywiście złożonego – jak się okazało w toku procesu. W takim wypadku okazanie formularza podpisanego przez stronę pozwaną – na jej żądanie – w terminie późniejszym nie stanowiło uchybienia mającego wpływ na treść wyroku, gdyż ustalenie tego faktu mogło być dokonane w inny sposób np. przez domniemanie faktyczne.

Kasacja jest nieusprawiedliwiona w części zarzucającej naruszenie prawa materialnego art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 54 Prawa S.(...). Sąd Apelacyjny wyjaśnił przekonująco, dlaczego przy istnieniu dwóch zobowiązań B. S.(...) w W., bank ten

zobowiązał się skutecznie wobec Fundacji do zwrotu kwot wypłaconych tytułem umowy kredytu J. W., nawet gdyby odpowiedzialność tego ostatniego oparta była na przepisach o zwrocie nienależnego świadczenia spełnionego w ramach nieważnej umowy. Oświadczenie banku kredytującego z 26 lutego 1990 r. oraz wpłaty na rachunek Fundacji do 1993 r. uzasadniały stwierdzenie, iż na bank powodowy spadł ciężar dowodu innego tytułu dokonywanych wpłat, niż z kredytu udzielonego J. W..

Nie można natomiast odmówić trafności zarzutu naruszenia art. 518 pkt 1 k.c. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku powołuje dwie przesłanki podstawienia ustawowego, tj. odpowiedzialność osoby trzeciej i zapłatę długu, nie uwzględnia natomiast zastrzeżenia zapłaty za dług cudzy. Pominiecie tego warunku prawnego rozszerza *cessio legis* na wszystkie wypadki zapłaty dokonanej w razie współodpowiedzialności za ten sam dług. Tymczasem podstawienie ustawowe na podstawie art. 518 pkt 1 k.c. zachodzi tylko w razie spełnienia się przesłanek wymienionych przez Sąd Apelacyjny oraz dodatkowego zastrzeżenia, wymagającego istnienia w chwili zapłaty przez osobę trzecią, ważnego zobowiązania między dotychczasowymi stronami stosunku obligacyjnego. Ograniczony zakres podmiotowych przekształceń zobowiązania prowadzący do podstawienia ustawowego, wymaga oceny zgromadzonego materiału dowodowego i twierdzeń powoda o wstąpieniu w prawa zaspokojonego wierzyciela wskutek zapłaty cudzego długu. Sąd orzekający ustalił, że w chwili zapłaty istniało jeszcze zobowiązanie między dotychczasowymi stronami, natomiast zabrakło oceny, czy w tej samej chwili dokonujący zapłaty odpowiadał za dług cudzy czy za własny. Rozróżnienie tych dwóch pojęć - własnego zobowiązania strony powodowej i odpowiedzialności za cudzy dług pozwoliłoby dokonać prawnej kwalifikacji i oceny zasadności roszczenia. W razie istnienia własnego zobowiązania, ustawa stanowiąca jego źródło lub treść czynności prawnej decyduje o istnieniu uprawnienia do żądania od dotychczasowego dłużnika zwrotu całości lub części dokonanego świadczenia, a o wyniku procesu ponadto decyduje wynik postępowania dowodowego i sprostanie przez strony ciężarowi dowodu. W skrajnych przypadkach, gdy usprawiedliwieniem prawnym roszczenia mogą być tylko przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, przedmiotem ustaleń muszą być okoliczności faktyczne wymieniane np. w art. 409 k.c.

W razie odpowiedzialności za dług cudzy osoba trzecia dokonująca zapłaty kontynuuje w jej granicach dotychczasowy stosunek prawny.

Rozważania przytoczone wyżej wskazują, iż zastosowanie art. 418 pkt 1 k.c., jako podstawy prawnej wyroku, bez rozstrzygnięcia - na podstawie zgromadzonego materiału - kwestii, czy powód spłacił swój, czy cudzy dług było nienależyte, a kasacja jako usprawiedliwiona wymaga uwzględnienia z mocy art. 393¹³ § 1 k.p.c.